قەشقەر شەھرىدىكى يوق بولۇپ كەتكەن تارىخى مەسچىت ـ مەدرىسلەر

قەشقەر تارىختا مەدەنىيەت بۆشىكى ،ئىلىم ـ مەرىپەت مەركىزى بولغان ، بۇ جاي ئۇزاق يىللىق تارىخقا ، شانلىق مەدەنىيەتكە ئىگە قەدىمى گۈزەل ماكان يەنە بىر نۇقتىدىن ئېيتقاندا قەشقەر تارىختىن بۇيان ئۇيغۇرلار توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان . شۇنداقلا ئىسلام مىمارچىلىقىمۇ ناھايىتى تەرەققى قىلغان قەدىمى شەھەر . بۈگۈنكى كۈنگە كەلگەندە بولۇپمۇ ئاتالمىش ((مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى)) مەزگىلىدىن كېيىن نۇرغۇنلىغان تارىخى مەدەنى يادىكارلىقلىرىمىز يوقالغان ياكى باشقىلارغا شەخسى مۈلۈك قاتارىدا سېتىۋېتىلگەن . ھەم يوق بولۇش ئالدىدا تۇرۋاتىدۇ . بۇ تارىخى ئەسەرلەرنىڭ بىرقىسمى نۇرغۇن كىشىلەر تەرىپىدىن ئۇنتۇلۇپ كىتىلگەن بولسىمۇ ،ئاز ساندىكى كىشىلەر تەرىپىدىن ھازىرغىچە ئۇنتۇلمىغان.

يوق بولۇپ كەتكەن مەسچىت ـ مەدرىسلىرىمىز توۋەندىكىچە:

1 .چاپان بازىرى مەسچىدى(ئازنا مەسچىت): بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى ھازىرقى ئامبارچى يولىدا ، بۇ مەسچىتنىڭ تارىخى 1300 يىلدىن ئارتۇق بولۇپ ،بۇ مەسچىت يازلىق ۋە قىشلىق ناماز ئوقۇش يىرى دەپ ئىككىگە ئايرىلاتتى ، ئامما بۈگۈنگى كۈنگە كەلگەندە يازلىق ناماز ئوقۇش يىرى تامامەن يوق بولغان ، قىشلىق ناماز ئوقۇش يىرىمۇ يوق بولۇش ئالدىدا تۇرماقتا.قەشقەر شەھرىنىڭ تارىخىغا قارىغاندا ،قەشقەردە تۇنجى قىتىم سېلىنغان ھەم تارىخى ئەڭ ئۇزۇن بولغان مەسچىتتۇر.

2 .خانلىق مەدرىس: بۇ مەدرىستە ، دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن كەلگەن ئالىم ، پەيلاسوپ، شائىرلار ئىلىم تەھسىل قىلغان تارىخى 1300يىلدىن ئارتۇق تارىخقا ئىگە. خانلىق مەدرىسنىڭ ئەسلى ئورنى بۈگۈنكى چاپان بازىرى(ئازنا) مەسچىت بىلەن بىر تۇتاش بولۇپ 1932 .يىلىغا كەلگەندە قەشقەر شەھەرلىك 1 .باشلانغۇچ مەكتەپكە قوشۇلۇپ كەتكەن . ھازىرقى خانلىق مەدرىس قازان مەدرىسنىڭ ئورنى شۇ. قازان مەدرىسى بولسا كىشىلەر تەرىپىدىن خانلىق مەدرىس دەپ بىلىنمەكتە.

3.قازان مەدرىسى: بۇ مەدرىس ھازىرقى خانلىق مەدرىسنىڭ ئورنى شۇ. ئەسلى خانلىق مەدرىس 1.باشلانغۇچ مەكتەپكە قوشۇلۇپ كەتكەندىن كىيىن قازان مەدرىسنى خانلىق مەدرىسى دەپ بىلىنمەكتە. بۇ مەدرىسنىڭمۇ تارىخى 1300 يىلدىن ئارتۇق بولۇپ مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەزگىلىدە 1966.يىل 8.ئايدا ئەسلى قىياپىتىنى چىقىۋەتكەن.1967.يىلى بۇمەدرىسنىڭ نامىنى ۋىلايەتلىك سىياسى مەكتەپ دەپ ئۆزگەرتىلگەن. شۇندىن بىرى كىشلەر تەرىپىدىن خانلىق مەدرىسى ئۇنۇتۇلغان.

4.ساقىيە مەدرىسى: بۇ مەدرىسنىڭ تارىخى 1000 يىلدىن ئارتۇق بولۇپ بۇ مەدرىسمۇ مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەزگىلىدە 1966 .يىلى چىقىلىپ ۋەيران قىلىنغان. ھازىر بۇ مەدرىسنىڭ ئورنى سىتىۋىتىلگەن.

5.چاسا مەدرىسى: بۇ مەدرىسنىڭ تارىخى 1000 يىلدىن ئارتۇق بولۇپ، بۇ مەدرىسمۇ مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەزگىلىدە چىقىلىپ ۋەيران قىلىنغان. بۇ مەدرىسنىڭ ئورنى ھازىرقى قەشقەر شەھەرلىك 14.باشلانغۇچ مەكتەپ بولۇپ، بۇمۇ باشقىلارغا سىتىۋىتىلگەن.

6.ھاشىم ئاخۇن داموللا ھاجى مەسچىتى(جىننى گۇزە مەسچىتى): بۇ مەسچىتنىڭ ئەسلى ئورنى ھازىرقى چاسا يولى ئازات كوچا ئۇدىلىدا ، بۇ مەسچىتمۇ مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەزگىلىدە چىقىلىپ ۋەيران قىلىنغان. كىينچە ياۋاغ باشقارمىسى ئىگەللەپ شەخسىلەرگە سىتىپ بەرگەن.

7.ئارا كوچا مەسچىتى: بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى ھازىرقى چاسا يولى ئارا كوچىسىغا جايلاشقان بولۇپ، بۇ مەسچىتمۇ مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەزگىلىدە چىقىلىپ ۋەيران قىلىنغان. بۇگۈنكى كۈندە بولسا بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى ياۋاغ باشقارمىسى تەرىپىدىن ئاممۋى ھاجەتخانا سىلىنغان.

8.******مەسچىتى(ئىرىقبويى مەسچىتى): بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى ياقۇپ ھاجىم ۋالى مەھەللىسى بولۇپ، بۇ مەسچىتمۇ مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەزگىلىدە چىقىلىپ ۋەيران قىلىنغان. كىينچە.ئاشلىق ئىدارىسى ئىگەللەپ 10.ئاشلىق پونكىتى قىلغان ، بۇگۈنكى كۈندە بولسا باشقىلارغا سىتىۋىتىلگەن.

9.چاپان بازىرى مەھەللە مەسچىتى: بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى ئامبارچىدا بولۇپ بۇ مەسچىتمۇ مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەزگىلىدە چىقىلىپ ۋەيران قىلىنغان. كىينچە ئۆي-مۈلۈك ئىدارىسى ئىگەللەپ 1982.يىلىندا دۆلەت باغ يىزىلىق

ھۆكۈمەتكە سېتىپ بەرگەن. ھازىر بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى مېھمان كۈتۈش قىلىپ قوللانماقتا.

10. ئامبارچى مەسچىتى: بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى ئامبارچىدا بولۇپ بۇ مەسچىتمۇ مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەزگىلىدە چېقىلىپ ۋەيران قىلىنغان. كېيىنچە مىسكەچى ئۇستىلارنىڭ دۇككىنى قىلىنغان.

11. توققۇززاق دەرۋازا مەسچىتى: بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى خام بازىرىدا بولۇپ، (نىزامىددىن ھاجىم مەھەللىسى) بۇ مەسچىتمۇ مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەزگىلىدە چېقىلىپ ۋەيران قىلىنغان. كېيىنچە باجخانا قىلىنغان.

12. دوپپا بازىرى مەسچىتى: بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى خام بازىرى تۆت يول دوقمۇشىغا جايلاشقان بولۇپ، بۇ مەسچىتمۇ مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەزگىلىدە چېقىلىپ ۋەيران قىلىنغان. بۈگۈنكى كۈندىكى خانتەڭرى ئاشخانىسىنىڭ ئورنى شۇ.

13. ئىدرىس قارى مەسچىتى: بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى دوپپا بازىرى ئوتتۇرىسىدا بولۇپ، بۇ مەسچىتمۇ مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەزگىلىدە چېقىلىپ ۋەيران قىلىنغان. كېيىنچە شەخسى مۈلۈككە ئايلىنىپ كەتكەن.

14. قەدىمى بورىچى كوچىسى مەسچىتى: بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى ياۋاغ يولىدا بولۇپ بۇ مەسچىتمۇ مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەزگىلىدە بۇرۇن يول كېڭەيتىش ئىشىدا چېقىلىپ يولغا قوشۇلۇپ كەتكەن.

15. قازانچى كوچا مەسچىتى: بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى ياۋاغ يولىدا بولۇپ بۇ مەسچىتمۇ مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەزگىلىدە بۇرۇن يول كېڭەيتىش ئىشىدا چېقىلىپ يولغا قوشۇلۇپ كەتكەن.

16. تۆرە يارباغ مەسچىتى: بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى ياۋاغ يولىدا بولۇپ بۇ مەسچىتمۇ مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەزگىلىدە بۇرۇن يول كېڭەيتىش ئىشىدا چېقىلىپ يولغا قوشۇلۇپ كەتكەن. بۇ يول كېڭەيتىشتە. ھازىرقى ھېتگاھتىن يارباغقىچە بولغان يول كېڭەيتىشتە 5مەھەللە 6 مەسچىت 50000 مىڭدىن ئارتۇق نوپۇس سىرتىغا چىقىشقا مەجبۇرلانغان. بۇرۇن ھېتگاھقا كېلىش يولى ھازىرقى ئەنجان كوچا رەستە يولى ئىكەن..

17. تايخان غوجام خانىقا مەسچىتى : بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى ھازىرقى ھېيتكار خام بازىرى دوقمۇشى بۇ مەسچىتمۇ مەدەنىيەت ئىنقىلابىدىن بۇرۇن يولنى

كڭەيتىش باھانىسى بىلەن چىقىۋېتىلگەن .كىيىن سودا كوپىراتىپى ئىگە بولۇۋېلىپ ئارقىسىدىكى 15 ئائىلىلىك ئۆي جاي بىلەن تۆر يارباغ مەسچىتى بىلەن قوشۇپ چىقىپ شەخسلەرگە سېتىۋەتكەن.

18.يارباغ دەرۋازا چوڭ مەسچىتى :بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى 1958 - يىلى يارباغ كىنوخانا قىلىپ ئۆزگەرتكەن. يېقىنقى يىللاردىن بىرى كىنوخانا ئورنىمۇ چىقىلىپ سېتىشقا چىقاردى

19.يارباغ پاخال بازىرى مەسچىتى : بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى بالون زاۋۇتىنىڭ ئارقىسىدا ، ئىسلاھات باھانىسى بىلەن چىقىۋېتىپ سېتىۋېتىلگەن.

20.ھۆسىين پىچاقچى مەھەللە مەسچىتى : بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى قەدىمى يارباغ دەرۋازىسى سىرتىدا ئىدى . بۇ مەسچىتمۇ يولنى كڭەيتىش باھانىسى بىلەن چىقىۋېتىلگەن.

21.ئوردائالدى چوڭ جامەسى : بۇ مەسچىتنىڭ ياسىلىش تارىخى 1300 يىل بولۇپ (ئازنا مەسچىت بىلەن) ئوخشاش يەر ئۆلچىمى 5000 مىڭ كۇۋادىرات مىتىر كېلىدۇ . 1968 - يىلى چىقىۋېتىلىپ ئىستىمال بىناسى ياسالغان ، بىر قىسمى ئوردا ئالدى بازارغا قوشۇلۇپ كەتكەن.

22.ئەلچىخانا جامەسى : بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى ئوردا ئالدى بازىرىغا كىرىش ئېغىزىدا ئىدى . 1964 - يىلى يول كڭەيتىش باھانىسى بىلەن چىقىۋېتىپ شەھەرلىك 2 - يىنىك سانائەت ئىدارىسى ئىگەللىۋېلىپ بۇنى 2005 - يىلى سادىق سۇدا سارىيىغا سېتىۋەتكەن.

23:جانان كوچا مەسچىتى:بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى بۇزۇنقى جانان كوچا (ھىتگاھ تەرەپتىن) كىرىش تەرپىدە بولۇپ، بۇ مەسچىت مەدىنىيەت ئىنقىلاۋى يىلىندا ساقلىنىپ قىلىنغان يىقىنقى بىر زاماندا يەنى 1986 . يىلىندا بىر مەھەللىدە بىردىن ئارتۇق مەسچىت بولماسلىقى كىرەك دىگەن باھانا بىلەن چىقىۋېتىلگەن، كىيىنچە مەسچىت ئورنىغا باجخانا سىلىنغان 2003.يىلىغا كەلگەندە جانان كوچىسى ۋە باجخانا قاتارلىق بىر بۆلۈم يەرلەر قوشۇلۇپ مەلۇم كىشلەرگە سېتىلىپ ھازىرقى ھالىتىگە كەلگەن.

24.ياغ بازىرى مەسچىتى(توغراق تۈيى مەسچىتى): بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى ياغ بازىرىدا بولۇپ، بىر مەھەللىدە بىردىن ئارتۇق مەسچىت بولماسلىقى كىرەك دىگەن ئىسلاھات قىلىشتا چىقىۋېتىلگەن.

25.قوناق بازىرى مەھەللە مەسچىتى: ھازىرقى قەشقەر شەھەر 2.باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ يېنىدا بولۇپ، بىر مەھەللىدە بىردىن ئارتۇق مەسچىت بولماسلىقى كېرەك دېگەن ئىسلاھات قىلىشتا چىقىۋېتىلگەن.

26.شامچى كوچا مەسچىتى: بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى ھازىرقى شەھەرلىك ج خ ئىدارىسىنىڭ ئارقىسىغا توغرا كېلىدۇ ،بۇ مەسچىتمۇ 1965.يىلى يول ئىسلاھاتى مۇناسىۋىتى بىلەن چىقىۋېتىلگەن.

27.قاش مەسچىتى: بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى ھازىرقى قارقى دەرۋازا يولى(كەتمەن بازىرى يولى) ئەگلەكچى كوچىسىنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىدۇ ، ھازىر بۇ ئورۇن تۆمۈرچىلەرنىڭ يېرى بولۇپ قالدى.

28.دوغابەگ مەھەللىسى مەسچىتى: بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى جۇڭگو قۇرۇلۇش بانكىسىنىڭ ئارقىسىدىكى ،فىلىم شىركىتىنىڭ يېنىدىكى كوچىغا جايلاشقان بولۇپ ، ھازىر بۇ مەسچىتنىڭ ئورنىغا ئائىلىكلەر قورۇسى سېلىنغان.

29.كەسكەنيار سالامەت مەدرىسى: بۇ مەدرىسىنىڭ ئورنى كەسكەنياردا بولۇپ، ھازىرقى ئەشمكا كوچىسىنىڭ دوقمۇشىدا ،بەش ئېرىق كوچىسىنىڭ ئۇدۇلىغا توغرا كېلىدۇ. بۇ مەدرىسىنىڭ ئورنى يېقىنقى زاماندا ئاھالە ئولتۇراق رايونىغا ئايلاندى.

30.ساچ مەدرىسى: بۇ مەدرىسىنىڭ ئورنى ھازىرقى چاسا يولى غوجىلا كوچىسى ئۇدۇلىغا توغرا كېلىدۇ. بۇ مەدرىسمۇ يېقىنقى زاماندا ئاھالە ئولتۇراق رايونىغا سېتىۋىشقا چىقىرىلغان.

31.لايپەشتاق مەسچىتى: بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى ھازىرقى قەشقەر شەھەرلىك 17.باشلانغۇچ مەكتەپ شۇ.

32. ساڭ مەسچىتى(ئاشلىق ساقلايدىغان ئامبار) : بۇ مەسچىتنىڭ ئورنىغا 1963.يىلى ھازىرقى قەشقەر شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ بىناسى سېلىنغان.

33.ئارايار ئۆستەڭدىكى مەسچىت: بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى تۆشۈك دەرۋازىغا كىتىشتە دۆڭنىڭ ئۆستىدىكى مەسچىت، بۇ مەسچىت ھازىر تاقىۋېتىلگەن

34.كەنجازى مەدرىسى: بۇ مەدرىسىنىڭ ئورنى ھازىرقى ئۆستەڭبويى 4.پەيجىسونىڭ ئورنى شۇ. بۇ مەدرىسمۇ مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەزگىلىدە چىقىلىپ ئورنىغا ھازىرقى 4.پەيجىسۇ سېلىنغان.

35.ئەلەخان تۆرەم مەدرىسى: بۇ مەدرىسىنىڭ ئورنى هازىرقى ئۆستەڭبويى باشقارمىنىڭ ئورنى شۇ. بۇ مەدرىسىنىڭ تارىخى 300 يىلدىن ئارتۇق بولۇپ يېقىنقى زاماندا يەنى 2005.يىلى چېقىلىپ ئورنىغا ئۆستەڭبويى باشقارما خىزمەت بىناسى سېلىنغان.
36.باغ كوچىسى ئۆدۆلىدىكى مەهەللە مەسچىتى : بۇ مەسچىتنىڭ ئورنى ئۆستەڭبويى يولى باغ كوچىسى ئۆدۆلىدا بولۇپ ، ئەسلى مەسچىتنىڭ ئورنى 200 كۋادىرات مېتىر بولۇپ هازىر 50 كۋادىرات مېتىرغا چۈشۈپ قالغان ، سەۋەبى مەسچىت يېنىدىكى ئاشخانىغا قوشۇلۇپ كەتكەن.
37.تاش بازىرى چوڭ جامەسى: بۇ جامە ئورنى هازىرقى تاش بازىرى يولى، پوچتا-تېلگىراف ئىدارىسىنىڭ ئارقىسىغا توغرا كېلىدۇ، 1960.يىلى چېقىۋېتىلگەن. چېقىۋېتىلگەندىن كېيىن ئۆي-مۈلۈك ئىدارىسى تەرىپىدىن ئائىلىلىكلەر قوروسى سېلىنغان.

مانا بۇ تارىخى مەسچىت ۋە مەدرىسلەر قەشقەر شەهرىنىڭ مەركىزىگە جايلاشقان، مەلۇم سەۋەپلەردىن بۇ ئورۇنلار چېقىۋېتىلىپ ۋەيران قىلىنغان. شۇنىڭ بىلەن بىر مىللەتنىڭ تارىخى يوق بولۇپ كەتكەن . يۇقاردىكى ئورۇنلارنى قەشقەر ئاهالىسىنىڭ كۆپ قىسمى ئۇنتۇلۇپ كەتتى ۋە ئۇنۇتتۇرۇلدى.